

**Clara Et Praeclara Methodus Parandæ Eloquentiæ,
Secundùm Doctrinam & Præcepta Cypriani Soarii è
Societate Jesu, Ad Captum Et Praxim Faciliorem
Accommodata**

Worpitz, Georg

Coloniæ Agrippinæ, 1700

§. 5. De Vocabulis ignotis, prænominibus, præpositionibus, adverbis, &c.
Citationibus, & Numeris, quomodo eorum imagines formandæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68908](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68908)

§. V. De vocabulis ignotis, pronomibus,
 prepositionibus, adverbis, &c. citationibus
 & numeris, quomodo eorum imagines
 formanda.

Difficultas oboritur circa voces, quæ aut
 nullam habent significationem, aut quarum
 significatio nobis ignota; harum enim imago
 formari non potest, cum res ignoretur. Et ta-
 men linguas novas addiscenti, aut peregrina
 vocabula memoriæ mandanti necessaria est
 & harum perceptio. Sunt verò etiam vo-
 ces, quæ significationem quidem habent ali-
 quam, sed per se nil efficiunt, ut præpositio-
 nes, adverbia, conjunctiones, interjectiones.
 In Authorum quoque citationibus expri-
 mendis, atque numeris librorum, & capitum,
 scopulus esse potest, in quem ignarus offen-
 dat. Quare in præsentibus §. ea exponenda
 esse duxi. Ut verò memoriæ facilitati con-
 sulatur, oportet, ut per jam nota, & menti
 impressa, deducamur in cognitionem igno-
 torum; quare ejusmodi principia assumenda
 sunt, quæ jam plene perspecta habemus, ut
 sunt litteræ Alphabeti, vocabula, quæ in penu-
 memoriæ jam sunt, & aliquam cum ignotis
 habent similitudinem, vel affinitatem, *ex toto*
vel ex parte, v. g. in una vel altera syllaba.
Ex toto, ut Cicero cum Cicere, Naso, cum
 naso, Plutarchus quasi Plutiarcus, Aristar-
 chus, quasi Arista & arcus, Lacedæmones,
 quasi lacedæmones, Isaac, quasi unum
 l. in sacco expressum, Erasmus, quasi eras-
 mus

mus, Seneca quasi senex, fœmina, Cato quasi catus homo, Scipio Africanus per modum baculi Africam sustentis, Verres per modum porci, Colonienſis, quaſi enſis coloni. Vel ex parte ut Elyſii, quaſi Sileſii, Veſpaſianus quaſi veſpa & anus quam illa vexet, & iſta in illa depellenda laborat, Lactantius quaſi lac & jus. Pyrrus quaſi pyrus, Auguſtinus, quaſi Auguſtus, Martinus quaſi Martius. Vigilantius quaſi vigil. Hæc affinitas & ſimilitudo etiam in aliis linguis notari poteſt, ut Leopoldus quaſi Leb. Hoid / Germanus quaſi Jahr-Mann / Hermannus, Herzmannauß / Adam quaſi Athem / Cyrus quaſi Zier. Sic affine eſt, Sol & Sonn / Sal & Salz / & in Boëmico Drahomira, ſi dividatur Ludmilla, Wenceslaus, Mahomet, &c. Sed advertendum hic 1. ut cùm plurimum linguarum notitiã habueris, nè quod Germanicã aut Græca dictione notãſti, Latinã denotãſſe putes. 2. Ut quã ſerie voces in ignoto poſitæ ſunt vocabulo, eãdem ſerie vocum, notarum imagines collocentur, alioqui aliud ſe offeret. Sic fit nomen Philoſophi apud Ciceronem Alabandeniſis, in quo eſt ala, pars avium, band quod Germanis ligamen ſonat, & enſis; Si band non advertas Germanã linguã eſſe poſitum, hærebis. Si iterum ſeries mutetur imaginum, leges banda la enſis vel enſis alaband. Advertendum 3. hæc & alia huius generis exempla fontem habere vel Catachreſin, quia ſimilis vox in literis

& syllabis (quanquam dissimilis in significatione) imaginem dat pro altera vel propinqua, vel Paronomasiam, seu annominationem figuram verborum tertii generis. Hinc sicut Paronomasia quatuor fit modis juxta dicta l. 3. c. 28. sic & in præsentia doctrina observandi sunt modi quatuor. *Primus* fit adjectione syllabæ vel literæ in principio, medio, vel fine dictionis, ut si pro vis, ponatur clavis, pro per, aper, pro amen acumen, pro alium alliū, pro anima animal: ubi observandum juxta dicta superius, ut quantum fieri potest, actio imagini tribuatur, v. g. quod clavis viaperiat, aper per retia disrupta fugiat &c. *Secundus* fit detractioe literæ vel syllabæ similiter in principio medio vel fine dictionis, ut spes, pes, acervus cervus, mensis, ensis, tiara ara, religio, regio, morbus mors, annus, anus, canabis canis, *spaira* fera, verus veru, sagax, saga, noxa, nox, Notandum autem quod in his modis signum adjiciendum sit (quanquam putant aliqui mente factis notari posse ob similitudinem quam inter se habent.) ad indicandum aliquid additum esse, vel detractum. Hoc autem fieri potest vel in imagine ipsa, ut si *aper* effingatur sine capite, notabit sine initiali litera offerendum *per*. Si sine collo *aer* si sine caude *are*. Vel si ei, aliquo colore addatur macula, vel lappa, vel asteriscus, vel ponatur arithmetica O, tum enim refricabit nihil importare. Ut si in acumen O. Imagini superponatur in medio

dio, denotabit syllabam mediam nullam ineffe-
 vim. Sic si ensi addam *marum* indicabit,
 M. addendum esse, si *regioni ligonem*, si anui
 in fronte vel pictore N. majusculam, erit an-
 nus legendum. S. Casparus mihi notus sine
 ventre ponatur indicabit *carus*. Hoc etiam
 per actionem fieri potest: ut si hæc vox *casus*
 exprimenda per suam, ut ei addatur syllaba
ca fingatur Casparus suam in fronte veru-
 transfigere; si cumulus per mulum, idem
 Casparus venabulum mulo in fronte in-
 figat.

Tertius fit commutatione, quando una li-
 tera, vel syllaba in alteram mutatur, ut in illa
 olla, virago, vorago, sinus, limus, fimus, Tibe-
 rius, Nero, Biberius, Mero, amantes, amentes
 prætore, prædones, cœna cœnum *Telos* telum
Techni techna, *Pos* vos, *péros* genit, pyrus,
 Signum autem, quod immutationem indicet
 sumi potest ex re & persona, qua in nomine
 suo literam illam vel syllabam gerit, ut si fimo
 superimponam scamnum, initialis scamni
 litera indicabit legendum fimus, idem erit, si
 super finum ponam Simonem mihi de no-
 mine notum.

Quartus fit traiectione literarum, vel syl-
 labarum absque ulla illarum immutatione
 quo ad se, sed quo ad situm & ordinem. Ut
 aura arva, procus, corpus, porcus. Maro a-
 mor Roma, Leopoldus, duplo sole, aut pel-
 lo duos. Hinc itidem signum adden-
 dum

dum, vel mente notandum est. Posset hic apponi Typographus seriem literarum pro Typo disponens.

Alius adhuc modus est, ut cum vocabula ex literis fiant, & componantur, si quis habeat alphabetum ex signis & notis confectum, illudque exactè teneat, potest eo quascunque dictiones peregrinas annotare. Tale esse potest ex variis instrumētis v. g. pro A accipe circinum apertum cū trāsversali, pro B. compedes quibus uterque pes jungitur, pro C. medium victoris circulum, pro D. arcum attractum per chordam. pro E. seram cum duobus manubriis & funiculo in medio quo attrahitur pro F. falcem majorem, pro G. falcem minorem, aut cultrum futorium, pro H. cippum pro manibus, cujusmodi in pagorum medio stare solent, vel veru pro ut duabus in principio & fine colūnis eminentibus rotatur ad ignem, pro I. columna simplex, pro K. columna cum medio victorum circulo, pro L. securis, pro M. duæ columnæ cum angulari fabrorum amussi, pro N. aptari possunt tres quadrantes ulnæ plicatillis. O. dabit quilibet circulus. P. pars una emunctorii. Q. pessulus in cuius manubrio circulus. R. pedum episcopale cum dependentia. S. Serpens. T. malleus, V. amussis fabrorum angularis, X. crux, aut forfices apertæ, Y. furca aut manubrium rastri vel hami, Z. sicut N. cum diverso situ.

Alphabetum.

Aliud.

Alii alphabetum sibi conficiunt ex nominibus Sanctorum & Sanctarum, vel notorum hominum, quorum imaginibus pro literis utantur in vocabulo notando, sic enim nullum dabitur vocabulum, quod non posset annotari v. d. pro A. Antonius, Andreas, Augustinus. pro B. Bartholomæus, Bernardus, Bonaventura. pro C. Christus, Cornelius, Conradus. &c. Hoc Alphabetum confectum, si quis sibi familiare reddiderit, poterit eadem facilitate voces quasunque dicere, quâ literis corporeis scriptas legere consuevit. Disponat solum imagines personarum sibi *notarum* eo ordine, quo literæ poni deberent. Sive jam mensæ affideant, sive humi, sive stent rectâ, quadratâ, circulari figurâ, perinde est, modò constet, à qua incipienda sit lectio. Quod hic de Alphabeto personarum dicitur, idem fieri potest, in quadrupedum, avium, piscium, herbarum, arborum &c. ut aquila, bubo, corvus, asinus, bos, cervus, anguilla, balæna, carpio &c. Et possumus pro uno loco hoc, pro alio altero alphabeto uti. Consulcius tamen est eodem uti; quoties verò in eodem vocabulo eadem litera redit v. g. A in tarantara, toties eadem imago resumatur. Compendiosior autem modus iste fit, si pro imaginibus literarum, imagines syllabarum substituantur. quia paucioribus imaginibus opus erit, ut pro *Ab* Abbas mihi de facie notus, ac accipiter, ad advocatus mihi notus, *af* affinis meus

meus &c. *ba* baculus, *be* beta, *bi* bilanx, *bo* botrus, *bu* butyrum, *by* byssus, *ca* caput, *ce* cedrus, *ci* cinis, *co* codex, *cu* cuculus, *cy* cypressus, &c. Compendiosior ut dixi hic modus est, sed difficultas est pro omni syllaba ex alphabeto combinati, vocabulum usitatum reperire v. g. pro *blictri*. Squindapfi. Quare saltem usitatorum ex Calepino, vel Daffipodio conscribendus indiculus, in quo, parte unâ omnes syllabæ usitatæ, in parte opposita, voces correspondentes significativæ, insignem imaginem habentes, quas ad unguem ediscere, & exercitatione firmare magnum operæ pretium est. Ex utroque literis nempe & syllabis, mixtus est modus, si ponam pro *animo* Antonium *in* (per trajectionem) *mola* quid agentem. si pro *bra* Bartholomæum *rapas* edentem: si pro *tra* Thomam *ranas* excoriantem. Sic pro *alacer* ponam *alatum cervum*, pro *barathro* Bernardum *aratro* insidentem, pro *solus*, si Salomon *olus* edat. Si Albertus *molans* verset, habebis *amo*, Ernestus, *emo*, si Johannes *imò*. Ex his.

Collige quomodo particulae pronomini, præpositionum, adverbiorum, interjectionum, conjunctionum, exprimi possunt & annotari; literis nempe vel syllabis modo dicto. v. g. *ego* Ponatur Ernestus, Georgius, Onuphrius, *tu* tuba, vel Turca victus, aut vincus. Pro *clam*, *clavis* in *mann*, pro *palam* *pala*, pro *inter* *interula* &c. Ut autem

citius & feliciter memoriam excitent, res
 syllabam constituentes, cum actionibus ap-
 tis efformentur. v.g. pro *ab* statuatur Alber-
 tus cum bipenni vel baculo, pro *Abs* Alber-
 tus bombardam in simiã explodat, pro *nec*.
 Nicolaus emungat candelam: *nam* referet
 Nicolaus aurum manu portans, *jam* Joan-
 nes idem faciens: vel aleam mensa impo-
 nens, *cras* Casparus rapas simoni dans &c.
 Hic advertendum si præpositio duplicè ca-
 sum regat ut *in sub super* signo aliquo indi-
 cari potest. v.g. pro accusativo ponatur stel-
 la aurea, pro ablativo argentea, vel quid si-
 mile. Cæterum qui singulatum vocum mi-
 nutias non curant, generatim signo aliquo
 eas exprimunt v.g. adverbium loci, loculis tẽ-
 poris, horologio; confirmandi sigillo, de-
 monstrandi indice, hortandi tubã &c. Con-
 junctionibus copulativis vinculum quoddã
 affingunt disjunctivis idem, sed disruptum
 discretivis ferram, adversativis cornua &c.
 Quod simul iter in Interjectionib⁹ factitant
 Pro horum omnium meliori successu obser-
 vandum, ut res & personas notissimas sumam-
 mus, easque forti imaginatione exprima-
 mus, unde repetitione opus erit, 2. Vt ex-
 dem syllabam componentes optimè cohx-
 reant. Quare persona agens primum ferè
 locum teneat, proximum res, quod si duæ
 fuerint similiter habentes se, prior in perso-
 na dextera, posterior in sinistra, ita ut perso-
 na locum primum, res in dextera proximum,
 ultimum

ultimum ea quæ in sinistra teneat v. g. *cur*
 exprimitur per Casparum cum ungula in
 dextra, rastro in sinistra, ad te conversum.
 Si duarum una, ut res locanda, altera ut lo-
 cus affecta fuerit, illa prior, hæc posterior
 erit v. g. Cornelius ungulam in risum expo-
 nens *cur* apprimat. Si persona assumatur
 altera, res per accusandi casum elata mediū
 locum tenebit, accusativus enim rei præpo-
 nitur dativo personæ. v. g. Cornelius dat
 ungulam Rudolpho. Quod si hæc ut instru-
 mentum alteri applicabitur, eidem illa
 præibit: v. g. Cornelius ungula ranam oc-
 cidit. Continens contento etiam præponi-
 tur v. g. Cornelius tenet urnâ rapas. Sedes
 quoque personarum rationi accommodata
 eadem proximè sequitur, ut Joannes se-
 dens super lapidem, dat librū Urbano su-
 per dolium sedenti. Diligenter cavendum
 est, ne in vocabulis deligendis errorem si-
 militudo pariat, ut si tantum sumas, ne te
 bovem aut vaccam accepisse arbitraris.
 Hinc & dictionum synonymia summo stu-
 dio fugienda est, ne scilicet dum hanc vo-
 cem ensis assumpsisti, gladium te sumpsisse
 putes. Quod ut evitetur, dictiones in usū hunc
 delectas in chartam inscribes, inscriptasq;
 crebrò perleges; evitabitur etiam ejusmodi
 error, si accidens aliquod pro discrimine ad-
 jeceris accommodatum, ut si pro ense fer-
 rum sit latum, quale gerunt Carnifices, pro
 gladio. tenue & oblongum. Sed jam

ad citationes & numeros tandem veniamus.

de Citati
onibus.

In citationibus exprimendus 1. Venit Author libri. 2. liber. 3. caput, sectio, articulus, paragraphus, numerus, versus &c. *Author* suâ vel alterius hujus professionis, aut nominis imagine efformari potest, ut si pro Bartholo ponam insignem Jurisperitum mihi notum, pro Daniele aliquem, qui hoc nomen gerit. Suâ verò imagine representatur. v. g. Moyses cum cornibus & tabulis, Matthæus cum Angelo, Marcus cum Leone, Lucas cum bove, Joannes cum Aquila. S. Gregorius M. habitu Pontificio cum columba humeris insidente, Augustinus cum corde ardente &c. *Libri* imago assumitur ex materia quam tractat, vel ex *toto* ut Aristoteles de cælo, ubi ponam Aristotelem cum libro, in quo stellæ, vel astrolabium, vel ex *parte precipua* , sic Moyses ponatur cum libro in quo imago Adami & Evæ, vel DEI creantis cælum & terram, & indicabitur Genesis, pro Exodo ponam filios Israël mare transeuntes, & Pharaonem cum suis fluctuantem, pro Levitico ponam Moysen cum Aarone & Levitis, pro Numeris Moysen cum libro, in quo numeri multi Arithmetici, pro Deuteronomio Moysen cum tabulis Decalogi, quem populo circumfuso explicet, pro libro Josue, imaginem Josuë, pro Judicum Othonielem vel Sampsonem. Pro Ruth ipsius imaginem, pro libro 1. Regum. Saulem, pro 2. Davidem, pro

pro 3. Salomonem, pro 4. Joram vel Achab
 vel Eliam vel Elizæum, pro libro psalmo-
 rum Davidem, cum Cithara, Proverbia Sa-
 lomonis, Salomonem habitu Philosophi
 Moralis. Ecclesiasten per habitum in sugge-
 stu concionantis, Librum Sapientiæ per Sa-
 lomonem, dextrâ librum, sinistrâ serpentem.
 Ifaras referri potest cum ferra, Jeremias in
 lacu, Daniel inter leones, Jonas in cæto E-
 zechiël inter rotas & animalia &c Evange-
 lium Lucæ adjectâ tubâ, actus Apostolorum
 adjungendo Lucæ, imaginem Stephani, Sau-
 lis, aut Apostolorum. Evangelium Joannis,
 si illum faciam in suggestu prædicatorem, epi-
 stolam, si ei epistolam ad manum dem vel
 faciam scribentem, Apocalipsim si in manu
 teneat librum septem sigillis clausum.

Sic diversas epistolas Pauli, diversis adjun-
 ctis indicabo: Si ei adjungam nuntiû literas
 ferentem cum insigni Rom. Imperii vel Ro-
 mæ, erit ad Romanos, si cor in tabellarii in-
 signi collocem Corinth. Si E Ephes. &c,
 sic Pastorale S. Gregorii per imaginem pa-
 storis in libri theca, S. Augustini de Trinita-
 te, per imaginem, S. S. S. Triados, de Civi-
 tate DEI &c. Ita jus Pontificium seu Cano-
 nicum per librum grandem, quem Ponti-
 fex, vel Canonicus demonstrat, sicuti civile
 per librum à Senatore vel cive monstrari po-
 test. Formari item hic possunt imagines jux-
 ta dicta de vocabulis ignotis, ut Aristotelis
 Logica, loricâ, Phisica vesicâ, digesta digi-
 tis

tis in manu ingentibus, Pandecta, pane, Authentica aucupe, Codex, codice &c. Jam quod citationes librorum quoad subdivisiones, quas habent, attinet, advertendum primò apud alios esse alias; his enim in usu sunt decades, tractatus, disputationes, sectiones, capita, quæstiones, articuli, numeri, illis aphorismi, canones, leges, commentum, textus, glossa, paragraphus, distinctiones, decreta, consilia &c. Solent & pro numero Canonistæ & Legistæ principium Canonis & legis allegare. Hoc prænotato primum designandis numeris dicemus.

Numeri efformari possunt figurâ, quam habent in Latina lingua vel vulgari, sed magnitudine debita, & colore in sueto, ut vivacius excitent. 2. Instrumentis aut rebus similitudinem eorum referentibus; & hic modus utpote ad excitandum promptior, præplacet. Ponam igitur pro 1. candelam, ulnam, baculum, columnulam, hastulam. Pro 2. furcam bicuspidem, animal bipes v. g. ciconiam. Pro 3. serpentem torrum, tripodem, sedem tribus pedibus insistentem, furcam tricuspitem, patibulum trium columnarum. Pro 4. aleam, mensam quadratam, patibulum quatuor columnarum, currum, animal quadrupes. Pro 5. quinque digitos in manu, figuram Mathematicam cum quinque angulis, equum quadrigæ junctum, animal quadrupes cum uno cornu,

uti

uti rhinoceros. Pro 6. tripodem, vel tripeda-
 lem sedem duplicem, super se positas, ani-
 mal quadrupes cum duobus cornibus, cur-
 rum a duobus equis tractum, stellam cum
 sex radiis. Pro 7. securim, gnomonem cum
 duobus ostii angulis, patibulum militare,
 currum a tribus equis tractum. Pro 8. ho-
 rologium arenarium, calicem, perspicilia,
 quos annulos vel globos supra se positos. Pro
 9. cornu, triplicatos tripodes, vel sedes su-
 pra se invicem positas. Pro 10. crucem, cir-
 culum, annulum, serpentem caudam ore
 mordentem adjectâ unitatis figurâ. Ex his
 quicunque alii majores numeri componi po-
 terunt. Solet etiam pro 50. sumi ocrea, pes,
 securis inversa vel gnomon, refert enim L.
 quod latinis quinquaginta significat. Sic
 pro C, quod centum facit semicirculus lunæ,
 areus, Cornu, &c. pro D. amphora cum
 ansa, M. duæ columnæ, in quarum supre-
 mitate pedibus affixus homo, capite depen-
 deat. In reliquis universim citationibus
 vel recurratur ad earum significationem &
 juxta eam imago exprimat, per meta-
 phoram, catachresin, synecdochen, Merony-
 miam &c. vel ad modum vocabulorum ig-
 notorum imago formetur, ut si titulus in
 jure sit de aleatoribus, viduis, pupillis, usura
 &c. hujusmodi homines mihi notos effin-
 gam, pro lege regulam architectonicam,
 pro capite, caput ponam, pro paragrapho
 vel sectione sectum in fronte vulnus. in fi-
 gura paragraphi: pro articulo, articulum
 in digito &c. hæc ad primum modum spe-
 ctant.

stant, ad secundum quæ sequuntur, ut si quis pro articulo arteriam tangat. pro part. barbam, pro commento mentum, pro distinctione dentes, pro Canone capillos canos, pro versu verticem, pro numero nummum, pro titulo vitulum, pro textu textorem. pro glossa glossam, porcam, vel glomerem &c. sunt qui depingunt, aut sculpunt in libris citationes istas majusculis literis, quod fieri potest, dum principia legum allegantur. Alii primas earum literas figuris instrumentali- bus, liberas alphabeti referētibus exprimūt. de quibus Rosellus lib. 2. qui etiam vario membrorum situ in humano corpore eas formari posse docet, unde & alphabethum pro ignotis vocabulis effici valet. Sed nē longior sim, concludam dicta uno & altero exemplo v. g. citandus sit Augustinus libro 3. de civitate DEI cap. 8. detur ei liber in manum dexteram, cujus tres digiti erecti ostendunt tria, in manum sinistram calix, quem teneat juxta caput & sic à capite habetur caput, à calice octo. Iterum v. g. dicendum sit Matth. 3. constituatur Mattheus cum Angelo super sedem tripedalem, si digitis verticem tangat, indicabit simul versum. Si plures citationes sint, ea per hominis partes collocari possunt v. g. prima seu liber in pectore, secunda in manu dextra, tertia in capite, quarta in sinistra: ut l. servus 7 ff. de bon. possess. dextrâ servum percutiet is, qui gnomonem super caput erectum habet, sinistraq; sportulam pomis (pro bonis) portat. Idem fiet si §. legi addatur, ut l. bona.

§. in-

§. initio autem, ff. eod. poma dextrâ ferat,
in capite vitem in qua avis sinistra cotem
pro eodem.

§. VI. Ordinaria imperitorum objectio
diluitur & praxis declaratur.

Detrectant, atque etiam despiciunt hanc
memorandi artem quidam, quod difficulta-
tem esse existiment in memorandis locis &
imaginibus retinendis: ut ut enim facilis sit
quæpiam in imaginibus concipiendis, labo-
rem non effugit in annotando, quid cuique
loco, qualem imaginem affinixerit, aut af-
fixerit. Eodem enim aut forsitan minori,
inquiunt illi, rem ipsam sine idolis memo-
ria commendavero, quem in imaginibus
exprimendis & conservandis cum suo unam-
quamque discrimine impendere est necesse.
Verùm falluntur hi idque ex eo, quod ex-
peteri non sint, quàm facile quælibet imago
sponte sua se offerat, in loco in quo reposita
est, si nimirum loci bene distributi sint, &
meditati. Quemadmodum enim si domi se-
dens perlustrem mente urbis officinas mihi
prius perspectas, facile se mihi oggeret, quid
mercium, artificum, instrumentorum &c. in
iis viderim: quod idem evenit, dum domos
mente percurro, facile enim occurrit, quis
quamlibet incolat, cuius ætatis, sexûs, digni-
tatis, vultûs &c. si bonam illorum notitiam
prius habuero. Ità prorsus contingit in iis,
quæ per electiorum mētis in locis velut suis

in se-